

Brama kościelna, foto. Paweł Kamiński

DZIAŁOSZYCE to miasto potożone w południowej-wschodniej Polsce, w województwie świętokrzyskim, w powiecie pińczowskim. Jego nazwa prawdopodobnie wywodzi się od imienia legendarnego właściciela Działoszyc – rycerza Działosza. Dawne nazwy miejscowości to: de Czalosicz w latach 1325–1327, de Dzalossovizc w latach 1335–1342, Działoschitzce w latach 1470–1480, Działosize w 1553 roku. Początki „Wiego grodu” sięgają XII wieku, kiedy powstała tu wieś składająca się z domów rodzin straży leśnej, której pracownicy zajmowali się doglądaniem porastających te tereny lasów biskupich.

Pierwsza wzmianka o Działoszyczach pochodzi z 1220 roku. Wtedy osada położona była na szlaku handlowym prowadzącym z Krakowa przez Skalbierz i Wiślicę.

Działoszycze rozwijały się dzięki protekcji biskupa Iwona Odrowąża. W czasach Kazimierza Wielkiego osada liczyła około 430 mieszkańców. W 1409 roku król Władysław Jagiełło nadał osadzie prawa miejskie. Ród Ostrorogów herbu Nałęcz, do których należało miasto, otrzymał przywilej na pobieranie opłat mostowych od kupców wielkopolskich. Działoszycze były ośrodkiem rzemieślniczym i handlowym. Rozwijały się tu garbarstwo i olejarnictwo, a w późniejszym okresie sukiennictwo.

Od XVII wieku w Działoszyczach zaczęli osiedlać się Żydzi, gdyż miasto będąc własnością prywatną nie posiadało przywileju „de non tolerandis Judaeis”, który posiadali miasta królewskie, a który zabraniał osiedlania się w ich granicach ludności żydowskiej. Żydzi utworzyli w mieście dość prężną i szybko rozwijającą się gminę, wybudowali również drewnianą synagogę, która sponęła w pierwszej połowie XVIII wieku, a którą odbudowywano w okazały sposób w poł. XIX w. W sprzyjających warunkach liczba ludności żydowskiej szybko przerosła liczbę chrześcijan. Gmina Działoszycze ze względu na unikatowe atrakcje przyrodnicze i zabytki sakralne jest znakomitym miejscem dla osób lubiących wyprawę turystyczną.

Działoszycze już w XIII wieku uznawane były za dużą wieś, o czym świadczy wzniesienie w niej w 1220 roku, przez biskupa krakowskiego, muranego kościoła, gdy w sąsiedztwie stawiano tylko drewniane.

Największą atrakcją turystyczną Miasta i Gminy Działoszycze jest zespół pałacowy w Sancygniowie, w skład którego wchodzi: pałac, pozostałości obwarowań, lamus, park, stara dworska brama wjazdowa i budynek przybramny. Zespół ma bogatą i ciekawą historię, a pałac z daleka zwraca uwagę swoją bryłą i architekturą. Zbudowano go w stylu neorenesansowym w 1882 roku. Całość pałacowych zabudowań zdobią liczne posągi i popiersia polskich królów, hetmanów oraz wieszczów. Przy wejściu umieszczono tablicę erekcyjną. Na znajdującej się obok drugiej nie zapisanej tablicy, miała zostać w przyszłości wykuta data wskrzeszenia Polski. Losy potoczyły się jednak inaczej niż planowali właściciele. Pałac niestety nie jest udostępniany turystom. Właścicielem jest osoba prywatna.

ATRAKCJE W GMINIE DZIAŁOSZYCE

DZIAŁOSZYCE

➤ **Kościół Trójcy Świętej** to muranowa świątynia parafialna, zbudowana w stylu gotyckim w 1220 roku z nawą na planie prostokąta. W 1222 roku

Pałac Deskurów w Sancygniowie, fot. Paweł Kamiński

konsekwował ją biskup Iwo Odrowąż. W 1413 roku dzięki staraniom właściciela Działoszyc Michała z Bogumitowic, kasztelana sandomierskiego kościół powiększono o kruchtę i zakrystię. W 1618 roku na północnej elewacji świątyni umieszczono zegar słoneczny. W XVII wieku dobudowano dwie kaplice. W 1637 roku kaplicę św. Anny z ołtarzem i obrazem, a w 1663 roku kaplicę Najświętszej Maryi Panny Różańcowej, ufundowaną przez Alberta Gogoła. W latach 1864 i 1897 świątynię ponownie powiększono. W 1929 roku kościół odnowiono.

W działoszyckim kościele parafialnym występują jedyne tak kompletnie zachowane w Polsce i jedne z niewielu w Europie malowidła ściennie przedstawiające Credo Apostolorum (Akt Wiary).

➤ **Synagoga** działoszycza to późnoklasykistyczna budowla wzniesiona w 1852 roku, według projektu budowniczego miechowskiego Felicjana Frankowskiego, w miejscu poprzedniej drewnianej bożnicy. Z przedsionka do sali głównej prowadzi kamienny portal, zamknięty półokrągłym łukiem i ujęty w dwie kolumny. Dwuspadowy dach ma trójkątną, ogzymosowaną szczytę z hebrajskimi napisami. W ornamentyce znalazły się elementy zwierzęce i roślinne. Wśród przedmiotów rytualnych znajdowały się między innymi: Tora (Pięcioksiąg Starego Testamentu), menora (siedmioramienny świecznik), chanukowa lampka, którą zapalano podczas ósmiodniowego święta na część zwycięstwa Machabeuszów nad Seleucydami i oczyszczenia sprofanowanej Świątyni Jerozolimskiej. W 1880 roku, z funduszy Bine-ma Moszkowskiego ze Stępcic ofiarowanych po jego śmierci, postawiono ołtarz za 2000 rubli, którego wykonawcą był snycerz warszawski. Przebudowano ją w latach 1880–1904.

Żydowski dom modlitwy był też miejscem zebrań religijnych i społecznych gminy żydowskiej. W centralnym miejscu sali głównej znajdowała się bima otaczana balustradą czyli podwyższenie do odprawiania obrzędów i czytania Tory. Oddzielne miejsce zajmował babiniec dla kobiet. W dobudówkach znajdowały się między innymi: szkoła talmudyczna, biblioteka, łazienka rytualna (mykwa) i dom rabina. Całość tworzyła tak zwany zespół synagogałny. Podczas II wojny światowej hitlerowcy zdewastowali synagogę, po wojnie działał w niej dom dziecka, później skład opatowy. Zniszczony obiekt sakralny nie był remontowany i coraz bardziej niszczał. W 1989 roku staraniem Urzędu Miasta i Gminy w Działoszyczach ruiny synagogi ogrodzono, w 1993 roku częściowo zabezpieczono jej ściany a w 2011 r. wykonano następne prace zabezpieczające w ramach rewitalizacji miasta.

Zespół synagogałny pozostały w Działoszyczach po istniejącej tu przez kilkadziesiąt lat gminie żydowskiej i należy do unikatowych tego typu zabytków w Polsce.

SZYCSZYCE

➤ **Park dworski** z XVIII oraz drugiej połowy XIX wieku o powierzchni 4 hektarów.

SZCZOTKOWICE

➤ **Kurhany** pradziejowe to unikalne, cenne obiekty zabytkowe pochodzące z wczesnej epoki brązu (kultura trzciniecka około 1200–1400 lat przed Chrystusem). Są one monumentalnymi grobowcami usypanymi na cześć osób wybitnych, jak również trwałymi elementami krajobrazu chronionego. Największy z nich widoczny z dużej odległości znajduje się we

wsi Szczotkowice i znajduje się na terenie Parku Krajobrazowego Kurhanów Pradziejowych. Kurhany znajdują się również w miejscowościach Dzierżnia oraz Gaik.

DZIERŻANIA

➤ **Zespół kościoła św. Marii Magdaleny** w obecnej formie powstawał w kilku etapach. Pierwszy, prawdopodobnie drewniany budynek, na ziemiach należących do biskupów krakowskich, w XIII wieku ufundował biskup Iwo Odrowąż. Według Jana Długosza świątynię wzniesiono w latach 1218–1229, co odnotowano w wykazach świętopietrza z 1326 roku. W 1440 roku, kanonik krakowski magister Paweł z Zatora, zbudował drugi muranowany kościół. Zgodnie z informacjami zawartymi w karcie ewidencyjnej zabytku, z tamtej epoki zachowała się gotycka wieża przebudowana w 1824 roku. Kościół jest orientowany, muranowany z kamienia i otynkowany. Najważniejsze przebudowy i remonty miały miejsce w latach: 1824, 1847 i 1955. Jego nawa wzniesiona w 1660 roku jest dwuprzęsłowa, szersza i wyższa od wydłużonego, trójpłaszczyznowego, zamkniętego wielobocznym prezbiterium z 1646 roku, powiększonego około 1850 roku. Od zachodu przylega do niej czworoboczna gotycka wieża z kruchtą w przziemiu. Od północy, na styku wieży z nawą jest niewielka, ćwierćkolistą baszta ze schodami na wieżę i chór muzyczny. Przy prezbiterium od północy, stoi dawna zakrystia wybudowana w połowie XVII wieku, zamieniona w 1901 roku na przedsionek, zaś od południa zbudowany w roku 1847 skarbiec, w 1901 powiększony i zamieniony na zakrystię. Nawę przykrywa kolebkowe sklepienie z lunetami, a prezbiterium sklepienie kolebkowo-krzyżowe z dekoracją stiukową z kartuszem i maszkaronami. Pod prezbiterium mającym wyższy poziom, znajduje się przesklepiona kolebką z lunetami, oryginalna kaplica Grobu Chrystusowego, dziś kaplica Miłosierdzia Bożego z 1646 roku, do której z prezbiterium prowadzi kamienne schody. W barokowej architekturze świątyni we fragmentach pojawiają się elementy starsze gotyckie i renesansowe. Z gotyckich w kruście zachowały się dwa ostrołukowe, profilowane portale.

W późnobarokowym ołtarzu głównym św. Marii Magdaleny znajduje się obraz w złoczonej ramie, olej na płótnie z połowy XVII wieku. Nad nim na belkowaniach widać okazałą, promienistą glorię z rzeźbą gołębic. Poza tym we wnętrzu są: dwa późnobarokowe ołtarze boczne z pierwszej połowy XVIII wieku, późnobarokowa ambona, barokowy krucyfiks na tęczu, obraz św. Anny, rzeźby i ornamenty neorokokowe głównie dzieła Stanisława Anielskiego, w ścianie dawnego skarba kamienna płyta z herbem Dębno kardynała Józefa Oleśnickiego z połowy XV wieku oraz marmurowe i piaskowcowe posadzki.

W ogrodzenie kościoła wkomponowana jest okazała, kamienna, neobarokowa brama w formie trójosiowej arkady z ażurowym zwieńczeniem oraz rzeźbami i wazonami. Na przykościelnym cmentarzu stoi barokowa kaplica grobowa zwana „Innocentium” wzniesiona na planie osmioboku, kryta spłaszczoną kopułą z kamienną latarnią, z otworem w posadzce prowadzącym do grobów.

PIEROCICE

➤ **Park i dwór** w potożonych nieopodal Działoszyc Pierocicach, to pochodzący z drugiej połowy XIX wieku stylowy dworek Osuchowski,

Credo w kościele w Działoszyczach, foto. Paweł Kamiński

dzieńców Pierocic. Wokół niego zachowały się pozostałości parku dworskiego. Osuchowscy w XVIII wieku mieszkali w drewnianym dworze, który przebudowano gruntownie w połowie XIX wieku. Przed II wojną światową w części mieszkalnej budynek miał dwie kondygnacje. Jak pisze Przybyszewski – „parter składał się z siedmiu komnat, a w drugiej kondygnacji sieni, z której drzwi prowadziły do mansardowych pokoi”. Obecnie jest to parterowy budynek z klasycystycznym gankiem z czterema kolumnami. Po II wojnie światowej mieściła się w nim szkoła podstawowa, zlikwidowana kilkanaście lat temu. Od wschodu nad dworem pochyla się stara lipa pamiętająca czasy Osuchowskich i wielu innych właścicieli. Nieco dalej w dawnym parku rosną stare drzewa. Podworską stajnię w latach pięćdziesiątych XX wieku przebudowano na remizę OSP.

SANCYGNÓW

➤ **Kościół świętych Piotra i Pawła** i potożony nieopodal zespół pałacowy, to świadkowie historii znamienitych rodów Sancygniowskich, Dembowskich i Deskurów oraz świetności Sancygniowa, położonego 6 kilometrów od Pińczowa. O kościele Jan Długosz napisał, że parafę św. Piotra i Pawła Apostołów erygowano w 1400 roku, a fundatorem świątyni był ówczesny właściciel wsi Piotr Sancygniowski. Kościół poświęcono w 1413 roku. Przebudowano go w stylu barokowym. Zachowały się gotyckie zgręby prezbiterium i renesansowe detale w wystroju: portal do zakrystii, chrzcielnica, piętrowy nagrobek Jakuba i Anny Sancygniowskich z końca XVI wieku ze śladami zbliżarskiego kunsztu prawdopodobnie Santi Guccio. Autorem wystroju świątyni był Antoni Grodzicki. W rokokowym ołtarzu głównym znajduje się XVIII-wieczny obraz Ukrzyżowanie autorstwa Łukasza Orłowskiego.

➤ **Zespół pałacowy Deskurów** widoczny w pobliżu kościoła to pałac wzniesiony z wapienia w stylu wotolskim, ufundowany przez dziedzica Sancygniowa Andrzeja Deskura. Pałac w 1882 roku poświęcił biskup Tomasz Kulski. Gmach zdobyły posągi i popiersia między innymi: Władysława Jagiełły, królowej Jadwigi, Stanisława Warneńczyka, Jana Żółkiewskiego, Jana Zamoyskiego i innych wielkich postaci. W pałacu mieściła się służąca miejscowej ludności biblioteka z 6000 tomów. Zespół pałacowy obejmuje: pozostałości obwarowań z drugiej połowy XVI i XVII wieku, lamus z połowy XVI wieku, przebudowany w drugiej połowie XVIII wieku i w 1917 roku, park założony w XVII wieku, przebudowany w drugiej połowie XIX wieku oraz dworską bramę wjazdową z budynkiem przybramnym z XVI wieku.

Z rodu Deskurów wywodził się kardynał Andrzej Maria Deskur zmarły w 2011 roku, w 1956 roku mianowany przez papieża Piusa XII honorowym szambelanem papieskim, sekretarz Papieskiej Komisji Środków Społeczne-go Przekazu, a od 1973 roku jej przewodniczący. W 1978 roku przed Konkla-we zapadł na ciężką chorobę i odtąd poruszał się na wózku inwalidzkim. W 1985 roku papież Jan Paweł II mianował go kardynałem.

BRONOCICE

Bronocice to mała miejscowość w pobliżu Działoszyc, w powiecie pińczowskim, która w ostatnim czasie stała się miejscem wielkiego odkrycia archeologicznego. Sensacyjnie okazało się znalezisko składające się z fragmentów glinianej wazy z rysunkowym ornamentem narracyjnym na całym jej obwodzie. Rysunek przedstawia sieć pól, wody, drzewa oraz szkicowe przedstawienie pojazdu z kołami. Tak więc jest to najstarszy na świecie wizerunek zastosowania przez człowieka trakcji kołowej.

Kurhan pradziejowy w Szczotkowicach, foto. Paweł Kamiński

Działoszyc panorama miasta, foto. Paweł Kamiński

Na terenie gminy Działoszyc odnaleziono pierwszy na świecie wizerunek pojazdu kołowego!!!

Kozubowski Park Krajobrazowy

Park potożony jest w południowej części województwa świętokrzyskiego. Zajmuje powierzchnię 66,13 km², natomiast jego otulina ma 60,36 km². Jego obszar administracyjnie należy do gmin: Czarnocin, Działoszyc, Michałów, Pińczów i Złota.

Najcenniejsze, wielowiekowe okazy drzew występujących na terenie parku i jego otuliny to: lipy, wiąz, dęby i buki, objęte ochroną w formie 14 pomników przyrody ożywionej. Ustanowiono także jeden pomnik przyrody nieożywionej. Spośród wielu gatunków roślin chronionych w parku należy wymienić przede wszystkim: młot wiosenny, len złocisty, podkolan biały, obuwik pospolity oraz groszek pannański (jedyne stanowisko w Polsce – Polana Polichno). Wśród zwierząt na uwagę zasługują gniewosz plamisty oraz jelonek rogacz. Park cechuje ciekawa rzeźba terenu ze wzniesieniami lessowymi, dolinami rzek oraz wąwozami. Na terenie parku występują też interesujące obiekty regionalnego budownictwa wiejskiego, pozostałości dworów z założeniami parkowymi oraz obiekty sakralne. Najcenniejsze znajdują się w: Dzierżni, Górach, Pełczyskach, Młodzawach Małych, Michałowie, Probołowicach i Stradowie.

Lokalna Grupa Działania PONIDZIE jest stowarzyszeniem założonym przez społeczność powiatu pińczowskiego dnia 22 lutego 2008 roku. Zrzesza osoby fizyczne i prawne, w tym jednostki samorządu terytorialnego, mające na celu działanie na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Lokalna Grupa Działania PONIDZIE obejmuje swoim działaniem powiat pińczowski, w którego skład wchodzi pięć gmin: Działoszyc, Kije, Michałów, Pińczów oraz Złota. Pod względem geograficznym obszar stanowi centrum krainy zwanej Ponidziem, potożonej na terenie województwa świętokrzyskiego w dorzeczu dolnego i środkowego biegu rzeki Nidy. Nida płynąc wzdłuż zachodniej granicy gminy Kije przecina terytorium gminy Pińczów, płynie dalej wzdłuż zachodniej granicy gminy Złota, łączy północną część obszaru zbudowaną z miocenich gipsów i wapieni z lessowym południem. Mnóstwo tu zabytków i pamiątek przeszłości, przydrożnych kapliczek i cudownej, nieskażonej cywilizacją przyrody. Lokalna Grupa Działania PONIDZIE dała się poznać, jako ważny podmiot działający na rzecz zrównoważonego rozwoju powiatu pińczowskiego. W latach 2007–2019, za pośrednictwem Lokalnej Grupy Działania PONIDZIE, w ramach ogłoszonych konkursów, projektów grantowych i projektów współpracy, zostały złożone 403 wnioski o wsparcie. W ramach operacji jednostki samorządu terytorialnego, organizacja pozarządowa oraz mieszkańcy otrzymali dofinansowania na podejmowanie i rozwój działalności gospodarczej, budowę i modernizację infrastruktury turystycznej, kulturalnej, rekreacyjnej oraz ścieżek turystycznych, renowację zabytków, organizację kursów, warsztatów, szkoleń, wydarzeń promocyjnych a także zakup publikacji, gadżetów, instrumentów muzycznych, strojów ludowych. Środki finansowe wydatkowane za pośrednictwem Lokalna Grupa Działania PONIDZIE na realizację operacji na obszarze powiatu pińczowskiego, na trwałe wpłynęły na poprawę życia społeczności lokalnej.

Zapraszamy do współpracy!

Lokalna Grupa Działania PONIDZIE

ul. Stabska 13
28-400 Pińczów
tel./fax 413577347
www.lgdponidzie.pl
e-mail: biuro@lgdponidzie.pl

Muzeum Regionalne w Pińczowie & Centrum Informacji Turystycznej

ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 2a
28-400 Pińczów
tel. 413575404

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie! Instytucja Zarządzająca PROW 2014-2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Materiał opracowany przez Lokalną Grupę Działania Ponidzie współfinansowany jest ze środków Unii Europejskiej w ramach poddziałania 19.3 "Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działania" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

